

אלישע פרוינד

קוגנטים לקסיקליים המשותפים לעברית המודרנית ולאנגלית

קוגנטים לקסיקליים (lexical cognates) הם מורפמות המצויות בשתי שפות שונות (או יותר) שעברו בירושה אטימולוגית משפת אב משותפת אחת לאחרת. המאמר עוסק בקוגנטים המשותפים לעברית ולאנגלית. העובדה ששפות רבות, בהן העברית, חוו שינויים לקסיקליים רבים, הן מבחינת משמעות המילים הן מבחינה פונטית, מקשה על זיהוי קוגנטים לקסיקליים, ולא אחת נדרש מחקר דיאכרוני יסודי ומעמיק כדי לאתרם ולזהותם (גם מפאת השוני באורתוגרפיה בין השפות). הן העברית והן האנגלית ספגו ללקסיקון שלהן מונחים שגזרונם ביוונית או רומית (בעברית, לעיתים, בתיווך הארמית). לא הרבה נכתב על סוגיית הקוגנטים בעברית המודרנית (בהשוואה לאנגלית). מיעוט העבודות שפורסמו בנושא עשוי להעיד על הקושי בהגדרת הנושא או בחילוקי דעות באשר לעצם קיומם של קוגנטים אמיתיים, ויותר מכך – כוזבים – לעומת שאילות לקסיקליות או דובלטות.

מבוא

קוגנטים לקסיקליים (lexical cognates) הם מורפמות המצויות בשתי שפות שונות (או יותר) שעברו בירושה אטימולוגית משפת אב משותפת אחת לאחרת (Johanson & Robbeets, 2012). מקורו של המונח מלטינית: co – יחד, natus – להיוולד. באתר האקדמיה ללשון העברית לא נמצא מונח עברי מוסכם ל"קוגנט". במילון למונחי הבלשנות והדקדוק (שורצולד-רודריג וסוקולוף, תשנ"ב) הוצעו לו התרגומים האלה: בעל מוצא משותף, בן-מוצא אחד ומשותף-מוצא.

המאמר עוסק בקוגנטים המשותפים לעברית ולאנגלית. קוגנטים מצויים גם בשפות אחרות: שמיות, רומניות וכו', וכן בצורות שונות של "משותפי מוצא" כוזבים וחבורים.

העובדה ששפות רבות, בהן העברית, חוו שינויים לקסיקליים רבים, הן מבחינת משמעות המילים הן מבחינה פונטית, מקשה על זיהוי קוגנטים לקסיקליים, ולא אחת נדרש מחקר דיאכרוני יסודי ומעמיק כדי לאתרם ולזהותם (גם מפאת השוני באורתוגרפיה בין השפות) (Golan, Forster & Frost, 1998). הבעיה מתחדדת כשיש להבחין בין שאילות לקסיקליות ובין קוגנטים, וכן בין אלה לבין ה-doublets (כפלות)¹.

השפעת היוונית

מילים רבות חדרו לעברית המקראית מאכדית, ממצרית ואף מארמית, וללשון חז"ל – מארמית, מיוונית, מלטינית ומפרסית. בימי הביניים חדרו לעברית מילים מערבית. אחת השפות שהשפעתה ניכרת על העברית, גם זו הדבורה כיום, היא היוונית (ובעקבותיה הרומית). למעלה מ-1500 מילים שמקורן בשפות אלו נמנות עם אוצר המילים של לשון חכמים (שובל-דודאי, תשע"ט). יש הטוענים כי חלק מהמילים ביוונית נגזרו ממילים שמיות ופניקיות בעקבות קשרי המסחר בין תרבויות אלה (קוטשר, תשפ"ג).

המילים שחדרו לעברית מיוונית ומרומית מזוהות על פי רוב בשל צורתן שאינה עונה על כללי תבניות התצורה העברית. כאלה הן למשל אנדרלמוסיה, אורלוגין, אסטניס, ברברי, גוזזטרה, טרקלין, סנדלר, קלסתר, תיאטרון; אך יש בהן גם כאלה שאי אפשר להבחין במקורן הזר לפי תבניתן, כמו אולר, אופי, אטרייה, דוגמה, המנון, וילון, טבלה, טיפוס, טירון, לודר, מסטיק, ספוג,

¹ כפלה (דובלטה) – שתי מילים או יותר שגזרונן אחד אך צורתן ומשמעותן נבדלות, כגון מחסן ומגזין (מילון למונחי בלשנות, האקדמיה ללשון העברית, 2017).

עוגן, קנוניה, תיק. כך גם במקרים של פעלים שנגזרו משמות העצם השאולים, לדוגמה אכסן, ביסס, זיווג, טיגן, טיכס, פייס, פרנס, קילס (שובל-דודאי, תשע"ט).

בעשורים האחרונים, בעיקר לאחר מלחמת ששת הימים (1967), גברה השפעת השפה האנגלית על העברית בשל החשיפה לאמצעי תקשורת והפיכתה של האנגלית ל"לינגואה-פרנקה" (Lingua franca) במדעים ובמחשוב. כפועל יוצא חדרו מילים רבות לעברית ישירות מהאנגלית כשאליות לקסיקליות מאוחרות (דוגמת טלוויזיה, סקסופון, פמיניזם וכו'), אבל לא מעט מילים משותפות לשתי השפות בהיותן גזרון של היוונית (פישרמן, 2006), כלומר גם האנגלית וגם העברית כוללות באוצר המילים שלהן מילים שגזרונן מיוונית.

האנגלית צירפה ללקסיקון שלה מילים רבות שמקורן יווני-לטיני, הן בשל הכיבוש הרומאי של אנגליה בשנת 50 לספירה (שנמשך עד נפילתה של האימפריה הרומית), הן בשל השפעות של האוונגליונים והן בהיותה אחת מהלשונות ההודו-אירופאיות (Abuleila, 2012).

העברית הכלילה בגלוסר שלה מילים שמקורן יווני ושעברו ישירות או דרך כור ההיתוך של הארמית ללקסיקון. מרביתן נכנסו לעברית בהשפעת השלטון ההלניסטי בתקופה שבין כיבושיו של אלכסנדר הגדול במאה הרביעית לפנה"ס, אך חלקן חדרו לשפה גם קודם לכן (Feldman, 1977; שטרן, תשנ"ו; שובל-דודאי, תשע"ט), דרך השלטון הרומאי (שביט, 1984) ועד השתלטות המוסלמים על ארץ ישראל במאה השביעית לספירה (פרוואר, 1981).

עדות לכך מצויה בדברי רבי יהודה הנשיא: "לשון סורסי למה או לשון הקודש או לשון יוונית" (בבלי, בבא קמא פג, ע"א), כלומר רבי המליץ להמיר את הארמית (של ארץ ישראל) ביוונית. אין בכך כדי לסתור את העובדה שהארמית העתיקה, במקורה שפה שמית צפון מערבית, שמדוברת ברציפות מאז האלף הראשון לפני הספירה והייתה רווחת במזרח התיכון ובמרכז אסיה, נתנה את אותותיה בעברית המקראית. לארמית זו אין קשר למילים שמקורן ביוונית (קוטשר, תשי"א).

מחדשי השפה העברית, ובייחוד אליעזר בן-יהודה, נטו להשתמש במילים קיימות מתוך הגלוסר המקראי וספרות חז"ל במקום ליבא מילים לועזיות, הן כשאלה והן כתרגום שאילה (בר-אשר, תשע"ב; רוזנטל, 2007).

התרבות המודרנית חידשה לקסמות שלא היו קיימות בעת העתיקה ודרשו מענה עברי, מכאן יש להבין את השימוש בקוגנטים לקסיקליים. הפתרונות נסמכו, בין היתר, על דמיון צלילי (גדיש, 2011). דוגמה לקוגנטים כאלה היא המילה **ספוג**. ביוונית spongos – חומר נקבובי סופג נוזלים. מיוונית הגיעה המילה ללשון חז"ל (באותה משמעות) "ספוג שהוא סופג את הכל" (משנה, אבות ה, טו), ממנה לעברית החדשה ובמקביל לאנגלית sponge.

בטבלה שלהלן מוצגות כמה דוגמאות נוספות של קוגנטים משותפים לעברית ולאנגלית:

עברית	פירוש	לשון חז"ל	אנגלית	יוונית
אוויר/אוויר	רוח, חלל	משנה, חגיגה א, ח	air	aeros
ארכיון (ארכיב)	בית גנזים, בית דין	אסתר רבה, א-ו, פרשה א, פסקה ב	archive	arkheion
בסיס	יסוד	משנה, כלים א, ח	base	basis
דסקית	דיסקא, לוח כתיבה	בבלי, קידושין ע, עב	disk	dískos

טבלא/טבלה	לוח, רשימת ערכים	משנה, שבת כא, ג	Table	tabla
טופס	גיליון רשמי, תבנית, נכתב גם: תופס וגם דפוס	משנה, גיטין ג, ב	(to) type	typos
סנדל	נעל פתוחה	משנה, שבת ו, ב	sandal	sandalion
קובייה	קוביא, משחק מזל, גוף הנדסי	משנה, ראש השנה א, ח	cube	kybos
קרקס	קרקסיות, מגרש עגול, זירה	ירושלמי, ברכות ד, ע"ב	circus	circus

צוקרמן (Zuckerman, 2004) מצביע על תופעה של קוגנטים הנוצרים מחומרים של שפת אם (למשל עברית) אך בהשראת מילים משפה זרה. הוא מכנה תופעה זו בשם P.S.M (Phono-Semantic-Matching) – בעברית תשמו"ץ – תרגום שומר משמעות וצליל). למשל, המילה משקפיים חודשה מהשורש העברי המקראי שק"פ² בהשפעת המילה היוונית skopo הקשורה לראייה, ובהשראת שרידיה המצויים במילים אחרות כגון טלסקופ, מיקרוסקופ וכו' (המונח האנגלי spectacles הוא מאותו מקור פרוטו-הינדו-אירופאי (spek – see, view). וכך נכתב בעיתון "הצפירה"³:

בשנת תר"ן (1890) הציע המורה חיים ליב חזן בעיתון הצפירה כמה הצעות לחידושי מילים בעברית, ובהן משקפיים: את כלי הזכוכית אשר נשים על עינינו למען היטב ראות אשר הרכיבו לשמו מלים שונות בדרכים שונות: כלי מחזה, כלי ראות, כלי ראי, בתי עינים – עלה על לבי לקרא מְשַׁקְפִים. – הנה איש לא יכחש, כי טוב שם בן מלה אחת משם מרבה מלים; ...אך מדוע בחרתי בשרש שקף... יוכל היות כי בחרתי בו למען דמותו למלה היוונית skopéo [=לראות, להבחין] הבאה בשמות כל כלי הראות בלשונות אירופא, כמו טֵלֶסְקוֹפ [טלסקופ], מִקְרֹסְקוֹפ [מיקרוסקופ], קֶלֶדֶסְקוֹפ [קלידוסקופ] וכמוהם.

תהליך דומה עברה המילה מְכֻנָּה. במקרא היא מופיעה במשמעות בסיס, כן, מהשורש כו"ן: "כִּיֹּר אָחָד עַל הַמְּכֻנָּה הָאֶחָת לְעֶשֶׂר הַמְּכֻנֹת" (מל"א ז, לח). ביוונית העתיקה שימשה מילה שצלילה דומה: מְכָנָה (mākhanā), שאף חדרה ללשון חז"ל בצורה מוכּנִי – במשמעות מכשיר או חלק של מכשיר (משנה, כלים יא, ג). בעיתונות ובספרות העברית החדשה נקשרו שתי המילים העתיקות – מְכָנָה היוונית ומכונה העברית: המילה מכונה קיבלה את המשמעות של המילה היוונית בגלגולה המודרני בלשונות אירופה (machine) (גדיש וקציר, 2017). וכך נכתב בידיעה שפורסמה בשבועון "המגיד" מאת העורך א' ליפמן-זילברמן: "הן המה שומר המכונה – משיניסט – שני מלחים והמבעיר" (שנה א, 1857, עמ' 115).

² "יִנְשָׁקָה עַל פְּנֵי סֶדֶם וְעִמְרָה" (בראשית יט, כח)

³ "עניין של השקפה", אתר האקדמיה ללשון העברית (2011).

אחד המשתנים המקשים לעיתים על קביעה בין-לשונית של קוגנטים הוא ההבדל הפונולוגי הנעוץ בהימצאות של פונמות בשפות הנבדקות או בהיעדרן: למשל גרוניות או 'th – θ⁴ או צורת ההגייה של דיפתונגים (דורתנועה) כגון /eu/ כבמילה Europe (אֵירוּפָּה בעברית לעומת jʊə.əp יורופ באנגלית). כך גם במקרה של האות Y שבמקור היווני נהגתה כמו האות ü בגרמנית, ומכאן השוני בקוגנטים המכילים אות זו. באנגלית היא מבוטאת כ /ai/ ובעברית כווי"ו שרוקה או חלומה. לראיה הפסוק בספר דניאל: "וְסוּמְפִנְיָה וְכָל זְנֵי זִמְרָא" (ג, טו) לעומת symphony באנגלית (symphonia ביוונית). כך גם **טופס** ו**דפוס** לעומת type (במקור היווני typos).⁵

כמובן יש גם מילים שעשו את הדרך ההפוכה, כאלה שיש להן מורשת משותפת בלשונות הפרוטו-שמיות. הן חדרו כנראה, בעקבות קשרי מסחר, מפניקית ליוונית וממנה לאנגלית ובמקביל גם לשפה העברית. כך, למשל, המילים שֶׁק (sack) וקָנָה (cane) על השלכותיה, כגון קנון (אוסף כתי קודש) וגם תותח (cannon) (קוטשר, תשפ"ג). סיפור מעניין מסתתר במילה כותנה (באנגלית cotton): השורש כת"ן רחוק מההוראה שמייחסים לו בלשונו. הוא מצוי במקורות רק בצורת "קִתְנָת פָּסִים", (בראשית לז, ג), אך במקור מדובר בבגד עשוי פשתים (בשפות שמיות אחרות המונח מציין פשתה). התיבה נדדה ליוונית (ככל הנראה בדרכי מסחר עם הפניקים) – khitōn – כשם של לבוש (טוניקה), עשויה מפשתה, וחזרה לעברית בהוראת חולצה (קוטשר, תשפ"ג).

קוגנטים כוזבים (ידידי כזב – False friends)

לא מעט מילים בעברית דומות בצלילן ואף במשמעותן למילים באנגלית (ובשפות אחרות). דומה שקיים קשר גיזרני ביניהן, אך בפועל מקורן האטימולוגי שונה. צמדים כאלה מכונים "קוגנטים כוזבים" (או "ידידי כזב") לדוגמה:

1. Therapy באנגלית ו**תרופה** בעברית. הצליל מזמין את ההקשר הקוגנטי, אלא שגיזרון המילה האנגלית הוא יווני: (θεραπεία) therapeía, ומשמעה ריפוי, ואילו תרופה היא מילה יחידאית בתנ"ך (יחזקאל, מז, יב) ש"לא נתבררה כל צרכה".⁶ חכמי התלמוד אינם מבינים את המילה, אולי משום שהמילה רפואה נגזרת מן השורש ר-פ-א, אבל תרופה על פי צורתה נגזרת מן השורש ר-ו-ף (כמו תשובה מן ש-ו-ב, תחושה מן ח-ו-ש), ואין שורש כזה בעברית. הם שואלים: "מאי ועלהו לתרופה?" (בבלי, סנהדרין ק, ע"א). הם מעלים השערות רבות, ואף מנסים להסביר אותה באמצעות נוטריקון, אבל רבי יוחנן מפרש: תרפיה שביוונית. תרפיה ותרפיון משמען 'ריפוי', 'טיפול' (פרוינד ואלרואי, 2018). בימי הביניים כבר הייתה המילה שגורה: "וזה לך משקה תרופתו" (אסף הרופא, המאה ה-8); "וּלְתַחְלָאִים יֵשׁ תְּרֻפָּה, אֶדְ לְחָלִי מְהִימָן הַפֶּר וְהַרְעֵ אֵין תְּרֻפָּה" (שמואל הנגיד, "לכל זמן", המאה ה-10).

2. המילה **קרן** (במשמעות של איבר בראש חיה) דומה ל-keras (κέρας) ביוונית, ל-corno באיטלקית, ל-corner (פינה, זווית) ול-horn (קרן) באנגלית, באותה משמעות. אבל קרן העברית מופיעה כבר בספר שמואל: "וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת קֶרֶן הַשֶּׁמֶן..." (שמו"א טז, יג), ואילו מקורה של המילה הלועזית הוא לטיני: cornu (מפרוטו הינדו אירופאית: ker- – ראש, קרן).

⁴ תיאטרון לעומת theatre. שתייהן ממקור יווני: theatron. מכיוון שהמילה האנגלית הורחבה למשמעויות נוספות כגון operating theatre – חדר ניתוח, הקישור הקוגנטי אינו חד-משמעי.

⁵ מקור האות Y הוא בכתב שמי (פניקי – אבג"ד) שבוטא כווי"ו (waw / vav), ביוונית (upsilon) (ύψιλον). בשפות רבות נקראת גם Greek I.

⁶ ע"ע מילון אבי"ב בערך "תרופה", וכך גם במילון HALOT.

3. מי ששומע את המילה **לבקן**, במקור **לוקן** (בבלי, בכורות מה, ע"ב) סובר שמדובר בהרחבת משמעות של **לבן**, שהרי הלבקן מאופיין בהעדר פיגמנטים (צבענים) והוא בהיר שיער ועור. אלא שהלבן כצבע מופיע כבר בתנ"ך "שָׁאֵת לְבָנָה בְּעוֹר" (ויקרא יג, י) ממקור פרוטושמי, ואילו הלבקן נלקח מיוונית (leucos (Λεῦκος, ומשמעו 'בהיר'. גם אין קשר בין לבן לבין albino שמקורה בלטינית: albus (לבן). בתרגום השבעים לפסוק "וְהָיָה בְּעוֹר-בְּשָׁרָם בְּהֵרֶת-פְּהוֹת לְבָנֹת" (ויקרא יג, לט) מופיעה המילה **אלפוס** (ἀλφός alphos) בתמורה ל"לְבָנֹת" ו-לפקתיוזנטה (λευκαθίζοντα, lefkathízonta) בתמורה ל"בהרות". המונח alphos שימש ברפואה היוונית העתיקה לתיאור "צרעת לבנה".

4. **פף** (גיאוגרפיה) – המילה מוזכרת במקרא פעמיים במשמעות סלע: בספר ירמיהו (ד, כט) ובספר איוב (ל, ו – בשניהם בלשון רבים: פפים). בארמית: כיפא. המילה חזרה לעברית בהשפעת ה-cape האנגלית, מילה שהגזרון שלה לטיני (caput) ומשמעותה ראש וגם כובע, כיסוי ראש, ובהרחבה גם חדר עם תקרה קמורה, כיפתית (משנה, מידות א, ח) (קוטשר, תשפ"ג).

5. למילה **מסתורין** היסטוריה מעניינת.⁷ היא דומה בצליל ובמשמעות למילה משורש עברי, אבל מקורה במילה יוונית. במשך השנים חלה התקרבות בין המילה היוונית לבין העברית. השורש סת"ר המופיע בתנ"ך הוא שורש שמי עתיק שפירושו להחביא, להסתיר: "וְאֵם-יִסְתִּיר מִנֶּגֶד עֵינֵי בְּקָרְקַע הַיָּם" (עמוס ט, ג). גם המילה **מסתור** לקוחה משורש זה, ופירושה מקום מוגן: "וְסִפָּה תִּהְיֶה לְצֶל-יוֹמָם מִחֶרֶב; וּלְמַחְסֶה וּלְמִסְתוֹר מִיָּרֵם וּמִמָּטָר" (ישעיהו ד, ו), וכן המילה **מסתיר**, שפירושה מקום מחבוא: "יִאָּלֵב בְּמִסְתָּר, כְּאִרְיָה בְּסֻכָּה" (תהלים י, ט). ביוונית העתיקה הייתה מילה בעלת צליל דומה ללא קשר לשורש השמי: mysterion, טקס או דוקטרינה סודית, ומקורה במילה mystes (μύστης) שפירושה אדם שעבר טקס חניכה. המילה היוונית היא המקור למילה הלטינית mysterium שפירושה טקס דתי חשאי. מהלטינית המילה נדדה לשפות אירופיות שונות ואיבדה את משמעותה הדתית, וכך באנגלית היום mystery פירושה סתם תעלומה. בלשון חז"ל נוצרה מילה חדשה: מסתורין (נכתבת לעתים מסטירין, מסטורין)⁸ שפירושה ידע דתי סודי: "בואו נגלה לכם מסטירין שלמלך" (בראשית רבה צח, ב). בלשון ימינו חל במילה שינוי משמעות נוסף ולצידו התקרבות נוספת אל השורש העברי: למסתורין יש היום משמעות של תעלומה, כמו באנגלית. מאחר שהמילה מסתיימת בסיומת "-ין", האופיינית בלשון חז"ל לצורת רבים, היא נוטה היום כמו צורת הרבים של המילה מסתור.

קוגנטים של צורנים חבורים

תחת כותרת זו מאוגדות מילים עבריות בתוספת צורן חבור לועזי. לדוגמה: הסיפה ER באנגלית שמקורה ככל הנראה בלטינית (-arius) מציינת בעל מקצוע (למשל writer). בלשון חז"ל מופיעה המילה סנדל (ממקור יווני) ולצידה בעל המקצוע סנדלר (משנה, יבמות יב, ה), זאת במקביל לנחתומר (ירושלמי, נזיקין פ"ד ה"ג) וחליטר, מוכר מיני מאפה (ירושלמי, חלה ב, ו) (Rabinovich, Tsvetkov & Wintner, 2018). בעברית העממית (אולי גם בהשפעת היידיש) היתוספו לאלה סיומות שאולות כגון -ר: סמרטור, ביזיוור; -סט; -סט (מיוונית ISTIS-): תיכוניסט, ביצועיסט; -טיס itis- (סיומת יוונית שמשמעה דלקת): פיצוויטיס (הצגה של תסמונות כוזבות כדי לזכות בפיצוי כספי) (מוציניק, תשנ"ה; רוזנטל, 2005).

⁷ מתוך רוביק רוזנטל, "הזירה הלשונית", 2014.

⁸ מתוך אתר האקדמיה ללשון העברית: "טי' ותי' במילים לועזיות", 2014.

דברי סיום

במחקרים לשוניים רבים נעשה שימוש בקוגנטים ובקוגנטים כוזבים כמדד לתרגומים (אנגלית-עברית-אנגלית) ולרכישת שפות זרות בקרב סטודנטים ותלמידים (שפירא, תש"ן; ליבמן, תשע"ח; Golan, Forster, & Frost, 1998).

יש להפריד את הקוגנטים מתופעה דומה המכונה doublets "דובלטות" (כפלות) (בר-אשר תשע"ב; Sesterhenn, 2016). אלו הם ערכים המאופיינים בהיותם באותה השפה, אך הם יובאו אליה מגיזרון משותף באמצעות מקור לשוני שונה. לדוגמה, המילה הֶרְחָה (הריקוד העממי הישראלי) והמילה כֹּרִיאוגְרָף (יוצר מחולות) נולדו מהמילה היוונית khoreia (כֹּרִיאָה) – ריקוד. ההורה שולבה בעברית בהשפעת מונח רומני, שהגיע לישראל בעקבות העלייה מארץ זו, והכֹּרִיאוגְרָף נשאל ישירות מהמונח היווני (אולי בתיווך האנגלית). כך גם המילה קברניט (נווט או הגאי), שמקורה ביוונית Kubernetes, והיא חדרה לעברית מהמשנה. באנגלית היא הפכה לסייברנטיקס (cybernetics) וממנה לסייבר (syber), ומהאנגלית היא שבה לעברית וחודשה ל-סב"ר (סביבת רשת) גם בהשפעה צלילית.

סוגיית הקוגנטים בעברית המודרנית (בהשוואה לאנגלית) עדיין לא מוצתה. מיעוט העבודות שפורסמו בנושא עשוי להעיד על הקושי בהגדרת הנושא או בחילוקי דעות באשר לעצם קיומם של קוגנטים אמיתיים, ויותר מכך – כוזבים – לעומת שאילות לקסיקליות או דובלטות (Rusland & al., 2007). המאמר הנוכחי התייחס לקשרים הלשוניים בין עברית (לעיתים בתיווך ארמי) ובין אנגלית שניתן לראותם כקוגנטים, כהגדרתם: "מורפמות המצויות בשתי שפות שונות (או יותר) שעברו בירושה אטימולוגית משפת אב משותפת אחרת" (Johanson & Robbeets, 2012).

כפי שהראינו, העברית ספגה לתוכה מונחים יווניים וכך גם האנגלית. ההשוואה בין שתי השפות המשמשות כיום שפות דבורות, מציגה את שיתוף המוצא של ערכים לא מעטים. השוני האורתוגרפי בין השפות גורם לכך שהקוגנטים מבוססים על פונמות ולא על גרפמות, וכך ההשוואות הבין-לשוניות הללו מתחדדות עוד יותר. אין ספק שהמחקר בנושא זה דורש התייחסות נרחבת יותר, לא רק בהיבטים הקשורים לשתי השפות שנדונו לעיל אלא גם לעומת שפות אחרות שמקורן אינו פרוטושמי.

מראי מקום

בר-אשר, מ' (תשע"ב). פרקי עיון בעברית החדשה והעשייה בה. האקדמיה ללשון העברית.
גדיש, ר' (י"ג בשבט תשע"א). מי צריך מינוח עברי. הרצאה בכינוס לשון ראשון, ראשון לציון.
גדיש, ר' וקציר, ת' (2017). מכונית מן המוכן. אתר האקדמיה ללשון העברית.
ליבמן, נ' (תשע"ח). קוגניטיבס בכתוביות של תוכניות קומדיה בטלוויזיה ככלי עזר לרכישת שפה זרה. חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה" באוניברסיטת בר-אילן.
מוצ'ניק, מ' (תשנ"ה). השפעות הלעז על העברית בת זמננו. בתוך: מ' מוצ'ניק (עורכת), פסיפס: לקט מאמרים, 2 (עמ' 57-69). האוניברסיטה הפתוחה.
ניר, ר' ורוזנטל, ר' (2007). דילמות יסוד של העברית החדשה – מבוא. בתוך י' יובל (עורך ראשי), זמן יהודי חדש – תרבות יהודית בעידן חילוני – מבט אנציקלופדיסטי, ב (עמ' 234-243). כתר.
פישרמן, ח' (2006). העברית שלנו: מחקרים בלשון השתקפות האנגלית בעברית בת ימינו. חד האולפן החדש, 90, 112-125.

פראוור, י' (1981). ההיסטוריה של ארץ ישראל – שלטון המוסלמים והצלבנים, כרך 6. יד בן-צבי.
 פרוינד, א' ואלרואי, נ' (2018). לגופן של מילים. צמרת.
 קוטשר, י' (תשי"א). הארמית המקראית – ארמית מזרחית היא או מערבית? לשוננו, יז(ב-ג), 119-122.
 ----- (תשפ"ג). מילים ותולדותיהן. האקדמיה ללשון העברית.
 רודריג-שורצולד, א' וסוקולוף, מ' (תשנ"ב). מילון למונחי בלשנות ודקדוק. רכס.
 רוזנטל, ר' (2005). מילון הסלנג המקיף. כתר.
 שביט, י' (1984). ההיסטוריה של ארץ ישראל, התקופה הרומית ביזנטית, שלטון רומי מהכיבוש ועד
 מלחמת בן כוסבה, כרך 4. יד בן-צבי.
 שובל דודאי, נ' (תשע"ט). גלוסר המילים השאולות מן היוונית ומן הרומית במקורות היהודיים הבתר-
 מקראיים. האקדמיה ללשון העברית.
 שטרן, מ' (תשנ"ו). יהדות ויוונית בארץ-ישראל במאות השלישית והשנייה לפני הספירה. בתוך ד' שוורץ
 (ליקט), מחקרים בתולדות ישראל בתקופת הבית השני – מאמרים נבחרים (עמ' 161–180). מרכז זלמן
 שזר.
 שפירא, א' (תש"ן). לשונות במגע. לשוננו לעם, מ-מא, 287-301.

- Abuleila, R. (2012–2013). *Latin Influence on English Language: Nyelvtudomány, VTII–IX*, 5–18.
- Feldman, L. H. (1977). Hengel's Judaism and Hellenism in retrospect. *Journal of Biblical literature*, 96, 371–382.
- Forster, K. I. & Frost, R. (1998). Translation priming with different scripts: Masked priming with cognates and noncognates in Hebrew–English bilinguals. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, & Cognition*, 23, 1122–1139.
- Johanson, L. & M. Robbeets (2012). *Copies versus cognates in bound morphology*: Johanson, Lars & Robbeets, Martine (eds.) Brill's Studies in Language, Cognition and Culture, Brill.
- Rabinovich, E., Tsvetko, Y. & Wintner, S. (2018). Native Language Cognate Effects on Second Language Lexical Choice. *Transactions of the Association for Computational Linguistics*, 6, 329–342.
- Rusland, M., Pekar, V., Blagoev, D. & Mulloni, A. (2007). Methods for extracting cognates and false friends. *Machine Translation*, 21, 29–53.
- Sesterhenn, K. E. (2016). *An overview of the phenomenon of doublets in English*. Master of Arts (MA) in the University of Georgia.
- Zuckerman, G. (2004). Cultural hybridity. *languages in contrast*, 4(2), 281–318.